

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Kód materiálu:	VY_12_INOVACE_19_PRECHODNIKY		
Název materiálu:	Přechodníky		
Předmět:	Český jazyk	Ročník:	9.
Časová dotace:	45 min	Datum ověření:	12. 4. 2013
Jméno autora:	Mgr. Magdalena Obšivačová		
Klíčová slova:	Přechodníky, archaické prostředky jazyka, stylistická role jazykových prostředků, Vladislav Vančura, Rozmarné léto		
Výchovné a vzdělávací cíle:	Žák si dotváří představu o archaickém tvaru přechodníku i o dalších zastaralých jazykových prostředcích, seznamuje se s dílem V. Vančury Rozmarné léto a s rolí jazykových prostředků v něm.		
Rozvíjené klíčové kompetence:	komunikační		
Anotace, metodický list:	Šablona poskytuje žákům vhled do problematiky přechodníků a analýza textu Rozmarného léta V. Vančury nastíní stylistickou roli archaického jazyka.		
Použité zdroje:	file:///C:/DOCUME~1/nb5/LOCALS~1/Temp/rozmarne_let.html#_Toc342911474 http://pravopisne.cz/2012/10/pravidla-prechodniky/		

Popis hodiny

1. Shrnutí o přechodnících prostřednictvím přehledu – komentovaný výklad učitele a žáků
2. Četba textu V. Vančury – vyhledání přechodníků - jejich podtrhávání
3. Obsahový a stylistický rozbor jazyka V. Vančury v ukázce z knihy Rozmarné léto, hledání archaických prvků a jejich podtrhávání v textu – záznam poznámek dle bodů v záznamovém archu
4. Shrnutí – použití prostředků jazyka z hlediska vytvoření nezaměnitelného stylu a zdůraznění komického účinku – rozpor mezi obsahem (např. paní Důrová nadává) a způsobem mluvy (jak nadává na svého muže).
5. DÚ – připravit stručnou informaci o V. Vančurovi, doporučit stejnojmenný film

Přílohy

1. Přehled o přechodnících
2. Text rozmarné léto + záznamový arch pro žáka (pojmenování prostředku, způsob, jak jej podtrhuje v textu)
3. Řešení

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

PŘÍLOHA 1

Přechodníky se v dnešní době už moc nepoužívají, ale není od věci znát základní pravidla jejich používání. Jednotlivé typy přechodníků a jejich skloňování jsou přehledně rozřazeny do tabulek.

PŘECHODNÍKY

Přechodníky dnes mají spíše knižní až archaický charakter, využíváme je hlavně k tvorbě uměleckého či vyššího odborného stylu. Slouží k zhuštění či ozvláštnění textu, nahrazují větu vedlejší uvozenou například spojkou „když“, nebo hlavní větu spojenou se zbytkem souvětí spojkou „a“. Vždy se vážou k podmětu věty, ve které se nacházejí.

Rozlišujeme přechodníky **přítomné a minulé**. Abychom použili přechodník správně, musíme si uvědomit, zda se děj vyjádřený přechodníkem odehrává současně (přítomný) s dějem vyjádřeným přísudkovým slovesem, nebo před ním (přechodník minulé).

Přechodníky přítomný

Přechodník přítomný vyjadřuje současnost dvou dějů (např.: Jana vaří a poslouchá hudbu → Jana vaří poslouchajíc hudbu) Tvoří se od části slovesa v 3. osobě množného čísla v přítomném čase po odtržení koncovky. Např. : **-nes-ou** (nesa, nesouc, nesouce)

koncovka slovesa ve 3.os. č.m	mužský rod č.j.	ženský a střed. rod č.j.	oba rody mn.č.
- OU	-a	-ouc	- ouce
-Í, EJÍ (ĚJÍ), – AJÍ	-e (ě) , – eje (-ěje),- aje	-íc, -ejíc (-ějíc),- ajíc	-íce, -ejíce (-ějíce), -ajíce

Tato tabulka neplatí pro **nepravidelná slovesa- být, jíst, chtít a vědět**. Pro ta platí:

	mužský rod č.j.	ženský a střední rod č.j.	oba rody mn.č
BÝT	jsa	jsouc	jsouce
JÍST	jeda	jedouc	jedouce
CHTÍT	chtě (chtěje)	chtít (chtějíc)	chtíce (chtějíce)
VĚDĚT	věda	vědouc	vědouce

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Přechodníky minulé – dokonavé

Přechodník minulý vyjadřuje předčasnost děje před druhým. Např.: Sebravše všechny své síly, vydali se na cestu (nejprve museli sebrat síly, poté vyšli).

Tvoříme je **zpravidla od minulého tvaru dokonavých sloves**. U sloves, jejichž minulý kmen končí souhláskou(př. přines-l), tvoříme přechodníky takto:

mužský rod č.j	ženský a střední rod č.j	oba rody mn.č.
Bez koncovky	-ši	-š

U sloves, jejichž minulý kmen končí samohláskou, tvoříme přechodníky takto:

mužský rod č. j.	ženský rod č. j.	oba rody mn.č.
-v	-vši	-vše

POZOR VÝJIMKA: tyto tvary přechodníku se používají i u sloves podle vzoru *tiskne*, přestože končí souhláskou. Minulý kmen se rozšiřuje o –nu . Přechodník má tedy tvar vytisknuv, vytisknuvši, vytisknuvše.

Pro **nepřavidelná slovesa** *být, jíst, chtít* a *vědět* platí:

	mužský rod č.j.	ženský a střední rod č.j	oba rody mn.č
BÝT	byv	byvši	byvše
JÍST	najed	najedši	najedše
CHTÍT	chtěv	chtěvši	chtěvše
VĚDĚT	dozvěděv	dozvěděvši	dozvěděvše

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

PŘÍLOHA 2 – Text a záznamový arch

Dům a zvyky Antonínovy

Důrův přístřešek stál v řadě domů málo významných a neúhledných, vyznačuje se samojediný pěkným žlabem a vraty s kovaným zámekem. Tento zámek hlučně zapadal a otvíral se klíčem o málo menším, než je kotva. Věru, bylo obtížné nositi jej v kapse a Antonín odcházeje nechával vrata nezamčena a ženu v nebezpečí.

Paní Důrová znala dopodrobna zvyky manželovy a tu, když se jí zachtělo vyjít a když mimo nadání našla vrata zavřena, zabušila do nich pěstí a řekla:

„Ach, toho starého pošetilce, toho osla, jenž se domnívá, že mě zavře, aby mohl bez zasloužené odplaty tropiti své výtržnosti! Jenž mě zavře, aby se mohl toulati po nocích! Ba co dím, aby smilnil! Neboť jsem si jista, že tento ohavník našel poběhlíci, jež se s ním dorozuměla. Nu ovšem! Nu zajisté! Tím jedině lze vysvětliti jeho bezbožné manželství.“

Kletba

Řkouc to, paní nemařila času hledáním druhého klíče, neboť bylo jisté, že ho nenalezne, a měla se k odchodu: Sňala kořenáč z okna, vylezla nahoru a odvažovala se skoku.

„Bud' proklet tento stav,“ pravila si sedíc nejmenší částí těla na okně a kývajíc nohama, co smutná a chabá její sukně splývala podél zdi, „bud' proklet tento stav, v němž se mi nedostává všeho mimo potupu a ukřivďování. Mohla jsem voliti z pěkné smečky chlapíků a hle, co jsem si vyvolila. Chlupatce, jehož kníry trčí jako plátenický loket, když jej pes nese v hubě. Ňumu, který miluje rozpálená kamna, nunváře shánějícího cizí peroutku, třebaže je doma plno peří!“ Tyto myšlenky přiměly Kateřinu k činu. Skočila dolů, a jakkoliv podezdívka nebyla vysoká, dopadla na ruce. Maličká oděrka, již pokládala za pohromu, znovu však Kateřinu rozzuřila.

JAZYKOVÉ PROSTŘEDKY TEXTU

Shrnutí obsahu ukázky a vztahů mezi hl. postavami

Pojmenování jazykových prostředků a způsob jejich podržení v textu

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

PŘÍLOHA 3

Řešení

PŘECHODNÍKY	vyznačuje se, odcházejí, řkouc, sedíc, kývajíc
ZMĚNA POŘÁDKU SLOV	zvyky manželovy, v řadě domů málo významných
ARCHAISMY	dím, pravit, ňuma, nunvář, chabá sukně, samojediný
INFINITIV NA -TI	nositi, vyjítí
POUŽITÍ PÁDU	paní nemařila času,
JMENNÉ TVARY PŘÍD. JM.	nezamčena, proklet, jsem si jista